

ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ

ԿՐՕՆԱԿԱՆ, ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ, ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

ՀԱՏՈՐ ԾԲ.

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ, ՄԱՐՏ 30, 1899

ԹԻԻ 13

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

	ԵՐԵՎԱՆ
Կու գամ	97
Փորձերու Ատեն	97
Յետաձգելու Չարեք	97
Քրիստոսի Հրաշքները	98
Անհատութիւն	99
Քաղաքավարութիւն, Յաջողութեան Համար	99
Ծիծաղելը Պարտականութիւն	99
Բուռն	100
Գլխու Պտոյտ	100
Ուսուսական Խնդրակութիւններ Ասիոյ Մէջ	101
Առաւելածաշտնը Փիլիպպեոսներուն Մէջ	101
Խոստովանանքի Մը Առթիւ	101
Մահագոյժ	102
Հանգէս Քաղաքական	103
Դրամական	104

ԱՒԵՏԱՐԵՐ ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ. Կը հրատարակուի ամէն հինգշաբթի օր:

Տարեկան գինն է ամէն տեղւոյ համար կանխիկ 1 1/2 մեհիսիյէ, վեցամսեայն՝ 3/4 մեհիսիյէ: Թղթատարի ծախքը խմբագրութեան վրայ է: Մէկ քերթի գինն է 30 փարա: Խմբագրութեան վերաբերեալ նամակներ պարտին ուղղուիլ առ Տր. Հ. Ս. ՊԱՐՆԸՄ, իսկ բաժանորդագրութեան վերաբերեալներն՝ առ Տր. Հ. Ք. ԿՐԻՆ, Ամերիկացի Խան, Կ. պոլիս:

Ամերիկայի Միացեալ Նահանգներու Կողմանէ,
Հ. Ք. ԿՐԻՆ, ԱՐՏՈՒՍԵՐ
Հ. Ս. ՊԱՐՆԸՄ, ՏԵՐԵՆ - ԽՐԱԳԻՐ

ԿՈՒ ԳԱՄ
(Յ. Ժ. Ժ. 3)

Երբ մեր հոգիները կը խռովին եկեղեցւոյ ներսը և դուրսը գտնուած խռովիլ տարրերէն, վարդապետին “Կու գամ” խօսքն իր անոյշ աղղեցութեամբ կը նմանի “Գաղարէ” լուռ կեցիլը” խօսքին զոր յոգնած աշակերտներուն համար ըսաւ Գալիլեայի յուզեալ ծովուն:

Ո՛րչափ կը նմանինք մենք պղտիկ տղայոց: Ո՛րչափ դիւրաւ կը խռովին պղտիկներն իրենց մօր բացակայութեան պահուն: Մայրը թողած է իր փոքրիկները և վերի յարկն ելած է անկողիններ պատրաստելու անոնց: Վարը սենեակին մէջ բան մը կը պատահի որ կը խռովեցնէ զանոնք: Կու լան կը պուռան: Չէք կրնար հանդարտեցնել զանոնք: “Օտարներուն ձայնը չեն ճանչնար:” Բայց վերի սենեակէն մայրը կը գոչէ “Կու գամ,” և ահա կը հանդարտին պահ մը, վասն զի կը ճանչնան այդ ձայնը: Մայրը կ’ուշանայ քիչ մը ևս, պղտիկները նորէն անհան-

դիստ կ’ըլլան: Անոնց աղաղակը լսելով կը պատասխանէ մայրը նորէն խանդակաթ շեշտով “Կու գամ,” և պղտիկներուն սիրտերը կը հանգչին: Հոս կը յիշենք սա խոստումը. “Ինչպէս որ մէկ մայր մը իր տղան կը մխիթարէ, այնպէս ալ ես ձեզ պիտի մխիթարեմ. ու երբուստեմէն մխիթարութիւն պիտի դանէք:” Բայց դարձեալ կ’ուշանայ մայրը: Ինչո՞ւ արդեօք իր սիրոյ հատորներուն անկողիններուն պատրաստութիւնը դեռ լրացուցած չէ: Վար կ’իջնէ ժամանակին և մէկիկ մէկիկ իր դիւրեւ կ’առնէ իր մանկիկները և կը տանի վերի ննջարանը: Այս ճիշտ Յիսուսի գործին նման չէ: Իր բացակայութեան պահուն ո՛ր ատեն որ վախճանը մխիթարութիւնը անոր “Կու գամ” խօսքով:

ՓՈՐՁԵՐՈՒ ԱՏԵՆ

Պահեստի ոյժն է որ ամենէն կարեւոր դերը կը խաղայ ամէն վերջնական փորձերու ժամանակ: Տաղանթներու պատրաստ գտնուող մարդն է որ կը յաջողի: Բաւական չէ միայն սովորական պատահանքներու պատրաստ գտնուիլ: Այն նաեւ որ միայն հանդարտ օրերու և խաղաղ ծովերու համար շինուած է՝ բաւական ապահովութեամբ կ’ընթանայ մինչ երկինքը կապոյտ և ջուրերն անխռով են: Բայց ի՞նչ պիտի ընէ փոթորիկներու և մրրիկներու պահուն որոնք անշուշտ պիտի հասնին շուտ թէ ուշ:

Այն անձը որ միայն դիւրին փորձառութիւններու, երջանիկ օրերու, բարեկամական աղղեցութիւններու և նպատակաւոր պարագաներու պատրաստուած է՝ բաւական լաւ կ’ընթանայ մինչ իր ճամբան կ’անցնի պարտէզներու մէջէ և աղբիւրներու քովէ, ուր ամէն բան գեղեցկութիւն է և հրճուանք: Բայց ի՞նչ պիտի ընէ երբ ճամբան յանկարծ շեղի դէպի ցաւոց մութ փխ մը կամ կատաղի թշնամութիւններու և հակառակութիւններու ասպարէզ մը: Եթէ չունի պահեստի ոյժ ներդութեան և կարօտութեան այդպիսի ժամու համար մթերուած, կրնայ միայն ընկճուիլ իր պարտութեան մէջ:

Նաւ մը փոթորկայոյղ ծովերէ ապա-

հովութեամբ անցնիլ կարենալու համար ամենէն ուժգին փոթորկին տոկալու կարող առաջնով շինուած ըլլալու է խնամով: Բաւական չէ որ միայն հանդարտ ջուրերու վրայ սահելու չափ զօրաւոր ըլլայ: Անձ մը ամէն հնարաւոր տաղանթէ անշուշտ յաղթական ելլելու համար ոչ միայն պատրաստ ըլլալու է երջանիկութեան և օրաթութեան անդորր օրերուն, այլ և մթերուած պահեստի ոյժ ունենալու է ունէ փորձութեան և պայքարի համար որու կրնայ պատահիլ ապագային մէջ:

ՅԵՏԱԶՆԵԼՈՒ ԶԱՐԻՔԸ

Անդրիական մեծ քաղաքի մը մէջ հաւուստ սեղանաւոր մը կար իր քաղցր բնաւորութեամբ և բարեգիրական նպատակներու համար իր մեծագումար նուէրներով համալաւոր: Օր մը հապճեպով անոր առաջարկուեցաւ օգնութեան վազել դժբախտ կօշկակարի մը որ անձնասպանութիւն էր փորձած: Դիմումն եղած էր անօթութենէ տառապող ընտանիքի մը ինպատ, որու թշուառութիւնը միշտ էր հայրն այդ յիմարական ձեռնարկին: Սեղանաւորը զնայ յուցուած տունը և ակնատես եղաւ տխուր տեսարանի մը, որու, զորմամբ, պատճառ եղած էր իր իսկ ընթացքը:

“Մի ըսէք թէ ամուսնայն է յանցանքը,” ըսաւ լացող կինը. “ամուսինս աշխատասէր և զգաստ մարդ է: Բայց մենք օրերով ուտելիքէ շուրկ մնացինք, վասն զի ոչ կրցաւ գործելու գործ գտնել, ոչ ալ գործածին դրամն ընդունիլ: Այսօր վերջին անգամ զնայ ուզել հարուստ ընտանիքէ մը իր պահանջը, սակայն պարոնը տունէն բացակայ էր: Ամուսինս տկարացած էր անօթի մնալէն, և ահա հիմա... վախճանը:”

Սեղանաւորը վաղեց իր տունը, բացաւ իր դըրոյցը և հանեց դէզ մը հաշուեւորման օրոնք փութով վճարուած ըլլալու էին, բայց չէին վճարուած լոկ անհոգութեան պատճառով: Ատոնց մէջ կար հաշիւ մը ճիշտ այն խեղճ հնակարկատին անունով: Ահա հարուստին զանց ըրած պարտքն եղաւ գրեթէ պատճառայն անդարմանելի դժբախտութեան:

ՔՐԻՍՏՈՍԻ ՀՐԱՇՔՆԵՐԸ

4.

[Խմբագրական]

Շատ շարաթերեր անցած չեն յորմէհետէ իմացանք պատահմամբ թէ մեր ընթերցողներուն մէջ կը գտնուին ոմանք, որ կը ներդուին այն տեսութիւններուն համար զորոնք քրիստոնեայ ուսուցիչներէ ոմանք կը յայտնեն Աստուածաշնչին մէջ պատմութեամբ հրաշքներուն նկատմամբ: Ակնարկուած տեսութիւնները որ ամենէն աւելի հասարակ են Գերմանիոյ մէջ եւ կը յայտնուին նոյն իսկ Աստուածաշնչի մեկնիչներէ եւ աստուածաբանութեան դասախօսներէ, կը միտին՝ որչափ կարելի է՝ մեկնաբանել Աստուածաշնչին գերբնական տարրը: Այս մեկնաբանութիւնը կարգ մը հրաշքներու համար կ'ըսէ թէ կրնան անոնք բնական պատճառներով մեկնուիլ, ուրիշներու համար ալ կ'ըսէ թէ վկաները սխալ լիցան: Եւ ուր որ այս բացատրութիւններէն ոչ մին կրնայ սլաշաճիլ, դժկամակութեամբ կ'ընդունուի հրաշքը, որպէս թէ ջատագովութեան կարօտ բան մը ըլլար այն եւ թէ Աստուածաշնչին աւելի ազէկ պիտի ըլլար առանց անոր:

Այսպիսի վարդապետութեան հրաբուրութիւնէն կ'երևի այն փոփոխութիւնը որ քրիստոնեայ աշխարհի վրայ եկած է վերջին քանի մը տարիներու միջոցին: Այսպիսի ժամանակներ երբ արդի իմացական արթնութիւնը գեղ տեղի ունեցած չէր, բանտի եւ թերեւս խարոյկի կը մատնուէր այն մարդը որ յանդգնէր խօսիլ մէկ հարիւրներորդն իսկ այն խօսքներուն դորոնք կը խօսին այժմու քարոզիչներէ եւ ուսուցիչներէ շատեր: Այն ատեններ եթէ մարդիկ կրօնական տարակոյսներ ունենային՝ իրենց ծոցին մէջ կ'զգուած կը պահէին զանոնք, վասն զի չէին համարձակեր յայտնել: Ուղղափառութեան դաւանութիւնը միակ պայման էր ապահովութեան: Աստուածաբանական մոլորութիւնը արդի պարագաներուն ներքեւ ազատութիւն կը հրատարակուի եւ կը տարածուի: Ոմանք կը մօլորին, եւ ոտկայն կրօնային ազատութեան այս դրութիւնը ճշմարտան է: Եթէ մարդիկ քրիստոնէական հաւատքին կը փարին, պատճառը աս չէ որ չեն համարձակիր ուրիշ բան ընել: Առանց մտածելու՝ ժառանգական հաւատքի մը համակերպիլը շատ անգամ կենքը մաքրելու քիչ զօրութիւն ունի: Հաւատք մը որ խելամուտեամբ կ'որոշեցրուի, զոր հակառակորդներու ձեռնարկութիւններ (փաստ) չեն կարող տկարացնել, եւ որոնք մէջ մարդ գիտէ թէ ինչու է հաւատացեր, շատ աւելի արժէք ունի իբրեւ սրտին ներգործող զօրութիւն քան ուրիշ մը զոր մարդս իբրեւ ազգային տարազ կը կրէ վասն զի ուրիշներ ալ կը կրեն:

Ակնարկուած տեսութիւնները չեն կրնար պահուիլ այս երկրի քրիստոնեաներուն դիտութենէն: Աշխարհի բոլոր մասերն հիմա այնպէս իրարու մօտեցուցուած են որ կարելի չէ նոր գաղափարներու ծաւալումը արգելելու չափ բարձր թուակեր կանգնել: Չենք ալ ուզեր այդ գաղափարները փոքրել: Արգելեալ դրոց Բողոքական ցուցակ մը կազմելը տկարութեան խոստովանութիւն պիտի ըլլար: Պիտի համարուէր նշան մը թէ մենք չենք կրնար պատասխանել այն բաներուն, որոնք գրուած են Աւետ. վարդապետութիւններու գէմ: Ուղիղ կերպն է մոիկ ընել յարգելի առարկաներու վարդապետութիւններուն եւ հերքել զանոնք եթէ կարող ենք: Չայս ընելով՝ մեր ընթերցողները չենք խրա-

տեր կարգալ ամէն ինչ որ դրած են բանապաշտներ եւ անհաւատներ: Որովհետեւ մարդ մը տենդի դեղ ունի, իմաստութիւն չընէր իր առեւը շինելով ճահճային տենդով լեցուն հովտի մը մէջ: Որովհետեւ օձի թոյնի դեղութիւն ունի, պէտք չէ որ հաստատուի այդ սողուններով լեցուն քարայրի մը մէջ: Միշտ թոյն եւ անոր դեղն առնելով պիտի տկարանայ հարկաւ Ֆիզիքական գրութիւնը (մարմինը): Հոգին մոլորութեամբ լեցնելու եւ ապա դեղութիւն փնտռելու սովորութիւնն ալ հարկաւ նոյն ազգեցութիւնը պիտի դործէ հոգիին վրայ: Բայց չնկատենք մեր կրօնքն իբրեւ տկար արարած մը որ խնամով պէտք է պաշտպանուի բաց օդին ենթարկուելէ: Մենք անշուշտ պիտի ճակատենք այս կամ այն մոլորութեան: Աներկիւղ ճակատինք եւ անաչառ ոգով կ'ընենք ինչ ըսելիք որ ունի: Թերեւս գտնենք երբեմն թէ ինչ որ մոլորութիւն կը կարծէինք՝ կարեւոր ճշմարտութիւն է: Մեզմէ ոչ մին ամբողջովին զերծ է մոլորութենէ, մեզմէ ոչ մին գիտէ ամէն ճշմարտութիւն, եւ ուսանողի դիրքը կը պատշաճի ամենուս:

Կ'ուզենք շարք մը յօդուածներով ուսումնասիրել Քրիստոսի հրաշքները: Եթէ կարենանք ընդունիլ զանոնք իբրեւ գերբնական դէպքեր, կը դիւրանայ նաեւ ընդունիլ Աստուածաշնչին մէջ պատմութեամբ միւս հրաշքները:

Քրիստոնէութեան ամենէն իմաստուն ջատագովներն սկսած են փոխել Քրիստոնէութեան ազատացողները ներկայելու մեթոտ: Առաջ հրաշքներու կը տրուէր առաջին տեղը: Կը համարուէր թէ Մովսէսի եւ Քրիստոսի ձեռամբ կատարուած այս ոքանչելիքներն ապացոյց էին թէ այն էակներն Աստուծոյ կամքն յայտնելու եկան: Այդպէս էր անոնց ժամանակակիցներուն համար: Երբ Յովնանէս Մկրտիչ իր աշակերտներէն երկուքը զրկեց հարցնել Քրիստոսի, «Դուն ա՞ն ես որ դաւում էիր», Յիսուս հրաշքներ գործեց անոնց առջեւ, եւ ապա ըսաւ, «Դացէք Յովնանէսին պատմեցէ ինչ որ տեսաք ու լսեցէք»: Հրեաներուն ըսաւ, «Ան գործեցրը որ ես իմ Հօր անունովը կը գործեմ» անոնք կը վկայեն ինծի համար,» եւ «Թէեւ ինծի չէք հաւատար, գտնէք գործքերուն հաւատացէք»: Մեր Տէրը ժամանակին անմիջապէս յաջորդող սերունդներուն մէջ անոր հրաշքներուն ազատացողները գրեթէ նոյնչափ համոզիչ պիտի ըլլային, վասն զի վկայութեան շատ քիչ օղակներ կը բաժնէին կենդանի հաւատացեալները հրաշքներուն ակնատես վկաներէն, նաեւ վասն զի հրաշագործութեան պարզեւնները գէթ ժամանակ մը ընդհանուր եղան եկեղեցիին մէջ: Դար մը առաջ Փէյլի, Անդրիացի եկեղեցականը, Քրիստոսի հրաշքներուն վրայ հիմնեց Քրիստոնէութեան ճշմարտութեան իր ազատացողները, եւ վայելչութեամբ հիմնեց: Այն ատեն անհաւատներ կ'ըսէին թէ Նոր Կտակարանի հեղինակները խաբեքանք էին եւ զրեցին ինչ որ գիտէին թէ սուտ է: Փէյլի պատասխանեց թէ մարդիկ հաւածանք ու բանտարկութիւն պիտի չլրէին երկար տարիներ եւ յետոյ ուրախութեամբ պիտի չմարտիրոսանային պաշտպանելու համար ինչ որ գիտէին թէ սուտ է: Հետեւապէս աւետարաններուն պատմութիւնը ճշմարիտ ըլլաւ է: Քրիստոս կատարեց անոնց մէջ պատմութեամբ հրաշքները եւ ուստի ճշմարիտ է Քրիստոնէութիւնը:

Սակայն Քրիստոնէութեան հակառակորդներն հիմա փոխած են իրենց դիրքը: Կ'ըն-

ունեցող հաղիւ մէկ հեղինակ կը պնդէ հիմա թէ առաքեալներն ու աւետարանիչները դիտակցաբար խաբէութիւն ըրին: Անոնք վկայութիւն տուին ինչ բանի ճշմարտութեան որ լիովին կը հաւատային: Միայն թէ իրենց նախանձաւորութիւնը կուրացուց զանոնք եւ զերբնական դէպքեր տեսնել տուաւ: Այն բաներուն մէջ որոնք իրապէս բնական դէպքեր էին միայն: Արդ եթէ նախ հրաշքները քննենք, շատ աննպաստ դիրքի մը մէջ կը գտնուինք: Պարտիմք խոստովանիլ թէ այսօր հրաշքներ չեն գործուիր, եւ թէ չենք հաւատար միջին դարերու կարծեցեալ եկեղեցական հրաշքներուն: Պարտիմք խոստովանիլ նաեւ թէ այսօր կարգ մը նշանաւոր բժշկութիւններ կը կատարուին, եւ թէ Հնդկ ֆադիրներ եւ ուրիշ ճարպիկ ձեռնածուներ հիանալի բաներ կը կատարեն զորոնք բոլորովին անկարող ենք հասկնալ, թէեւ համոզուած ենք որ հրաշագործութիւն չեն բնաւ: Եւ երբ կը հետամտինք քննել Քրիստոսի հրաշքներուն ապացոյցը, անոնք այնչափ երկար ատեն առաջ տեղի ունեցած են որ անհնար է անոնց վրայ ծագեցնել այն լոյսը զոր ուրախութեամբ կ'ուզէինք ծագեցնել: Կրնանք ցուցնել թէ որպիսութեամբ տարբեր են անոնք կեղծ աւետարաններով ու եկեղեցական աւանդութեամբ պատմութեամբ չնչին հրաշքներէն: Կրնանք ցուցնել թէ Աստուածաւայել են անոնք եւ թէ անոնց պատմութիւններուն ոճը եւ պարագաները օրաց մէջ գրուեցան անոնք՝ արժանահաւատ կ'ընծայեցընեն զանոնք: Այսու ամենայնիւ շատ կարելի է որ անաչառ եւ ճշմարտախոյր մարդ մը չհամոզուի: Քրիստոնէութեան ճշմարտութիւնն ապացուցանելու աւելի լաւ մեթոտ մը չկայ արդեօք: Կայ, եւ այդ մեթոտին կը հետեւին աստուածաբանութեան զառախօսներն այսօր առ հաւարակ:

Քրիստոս ինքն է իր կրօնքին ճշմարտութեան մեծ ապացոյցը: Չենք կրնար, ըստ ոմանց, հրաշքներն հետադուրէր այն կատարեալ մեթոտով զոր պատմիչներ կը փրեն գործածել ընդունուած ամէն իրողութիւններու նկատմամբ, բայց կրնանք հետադուրէր Քրիստոսի նկարագիրն ու վարդապետութիւնները որ մեղի պարզուած են աւետարաններուն մէջ: Երբ այդպէս կ'ընենք անաչառութեամբ, կը զգանք թէ մարդէ գերազանց մէկն ըլլաւ է ան, թէ իր նկատմամբ գոհացուցիչ միակ բացատրութիւնն այն իսկ է զոր ինք տուաւ, երբ ըսաւ, «Հօրմէն եկայ եւ Հօրը կ'երթամ»: Եւ երբ կը համոզուինք թէ Քրիստոս էր, ինչպէս ըսաւ ինք, Աստուծոյ Որդին, այն ատեն կարող կ'ըլլանք զգալ թէ իր ձեռամբ գործուած հրաշքներն անհաւատալի չեն, այլ ճիշտ ինչ որ մենք պիտի ակնկալէինք:

Ուրեմն այս կերպով սկսինք: Նախ Քրիստոսի նայինք եւ ապա անոր վերաբերուած հրաշքներուն: Չենք գիտեր ճիշտ ե՞րբ գրուեցան աւետարանները, եւ թէեւ կը հաւատանք թէ գրուեցան այն մարդոցմէ որոնց անունը կը կրեն, բայց չենք կրնար ապացուցանել: Սակայն թէ Քրիստոսի պատմութիւնը որ կը գտնուի աւետարաններուն մէջ՝ էապէս այն է որ ընդունուեցաւ նախնի եկեղեցիէն, կը հաստատուի հետեւեալ ձեռնարկութեամբ զոր կ'ամփոփենք Անդրիացի եկեղեցական Պատ. Ռօի գրութիւններէն: Թէ աւետարանները գրուեցին ունէին յամին 180՝ որոշակի կ'ապացուցուի ժամանակակից գրութիւններով եւ ընդունելի է ամենուն, եւ անհնար է որ Քրիստոսի մահուան եւ

այդ թուականին միջև գտնուած 150 տարիներու միջոցին առասպելներու կոյտ մը հնարուէր եւ Գրիգորի իրական պատմութեան տեղը զբաւէր։ Յուսումնասիրողները (Յ. Տ.) 1455-է մինչեւ 1500-ականներու, եւ իր վկայութիւնը վաւերական է նկատմամբ հաւատալիքներու որ եկեղեցւոյ մէջ կը տօնէին այնչափ կանուխ որչափ 110 (Յ. Տ.), երբ ինք երկուստեք էր։ Բաղմաթիւ վկայութիւններ մէջ կը բերէ աւետարաններէն, եւ թէեւ լեզուէն ճշտիւ չհամապատասխաներ չորս աւետարանիչներէն սեւէ միոյն, պատճառն հաւանօրէն սա է որ յիշողութիւնէ մէջ կը բերէր։ Գրիգորի կեանքին վերաբերեալ 210 գէպերէն զորոնք յիշած է՝ 196ը աւետարաններուն մէջ կը գտնուին։ Կղեմասի թուղթին ալ աւելի ետ կը տանի ձեռնարկութիւնը։ Գրեց նա 90 եւ 100 թուականներուն միջև, եւ իր յիշողութիւնները ետ պիտի երթային մինչեւ 70 կամ 80 (Յ. Տ.)։ Յամբն 70 շաբաթ կային հարկաւ ողջ, որոնք տեսած էին մեր Տէրոջը պաշտօնէութիւնը։ Տէրոջը մահէն ետքի ժամանակամիջոցին համար Պօղոս առաքեալին յարգի վկայութիւնն ունինք։ Առաքելներն անգամ կ'ընդունին առ Հոռոմայեցիս թղթոյն, առ Կորնթացիս երկու թղթերուն եւ առ Գաղատացիս թղթոյն հարազատութիւնը։ Եւ գրեթէ ամէնքը կ'ընդունին թէ Պօղոս է հեղինակ առ Թեսաղոնիկեցիս առաջին եւ երկրորդ թղթերուն եւ առ Փիլիպպեցիս ու առ Փիլիմոն թղթին։ Արդ այդ թղթերը կը տանին մեզ ետ մինչեւ 28 տարի յետ Գրիգորի մահուան, եւ 22 տարի իսկ եթէ ընդունինք Ա. Թեա. թղթին վաւերականութիւնը։ Եւ թղթերուն մէջ Պօղոս կը զգացնէ թէ իր քրիստոնեայ եղբայրները եւ իր հակառակորդներն ալ գիտէին Գրիգորի կեանքին իրողութիւնները եւ անոր մեղքներէն յարութիւն առնելը։ Ուստի Գրիգորի պատկերը որ կը արուի աւետարաններով՝ աւելի ուշ ժամանակի արտադրութիւնն է։ Մենք կը նայինք նոյն այն Գրիգորի գործառնքիները քարոզելին եւ առաջին քրիստոնեաները պաշտելին։

ԱՆՀԱՇՏՈՒԹԻՒՆ

Մարդիկ կան որ միշտ աշխարհի հետ անհաշտ կը թուին։ Ուր ալ ըլլան, մոռցին փափուկ վիճակի մը մէջ կը գտնուին։ Կարծես կը զգան թէ ամէն ոք թշնամի է իրենց, կամ գէթ չար դիտաւորութիւններ ունի իրենց նկատմամբ։ Քիչ անգամ լաւ կը խօսին ուրիշի վրայ։ Ուրիշներու գործերէն ոչ մին բոլորովին հաճոյ կ'ըլլայ իրենց կամ կ'արժանանայ իրենց սրտագին հաւանութեան։ Շատ ընտել չարամիտ կամ անքաղաքավարական բան մը կը գտնեն իրենց հանդէպ ուրիշներու ընթացքին մէջ։

Առոնց հետ դժուար է ապրիլ։ Ամէն առթիւ իրենց քննադատութիւնները կը տեղան եւ զայս անկեղծութիւն կամ ճշմարտախօսութիւն կը կոչեն։ Միշտ խիստ խօսքեր կը խօսին՝ մինչեւ իսկ իրենց ամենէն աւելի մերձաւոր անձերուն։ Կը պարծին թէ անկեղծ են միշտ երբ իրենց խորհածը նոյնութեամբ կ'ըսեն։ Չեն ըմբռնիր թէ ինչ որ իրենց նուրբ յատկութիւնը կը համարին բրտութիւնն է ստէպ, քանի որ իրենց ծանր խօսքերը փափուկ սիրտեր կը խոցեն փուշերու պէս։ Կը դժուարացնեն բարեկամութիւնը, վասն զի անոնք որ ուզեն սիրալիւր յարաբերութիւններ ունենալ անոնց հետ ոչ միայն անհուն համբերութիւն ունենալու են որպէս զի լոկ տոկան անթիւ վնասներ

բու եւ խաղթուածներու, այլ եւ ամենայն զգուշութեամբ հակելու են իրենց խօսքերուն եւ գործերուն վրայ զի մի գուցէ բարկութեան զրգոն իրենց այդ բարեկամները։

Այս ձախող բնաւորութեան տէր անձերն անտանելի տէրեր եւ տիրուհիներ կ'ըլլան երբ ուրիշներու զուլ ըլլան իրենց զիրքով։ Միշտ իրենց իշխանութիւնը պիտի ցուցնեն այնպիսի կերպով որով յայտնուի իրենց դիրքին կամ պաշտօնին բարձրութիւնը։ Սաստիկ կը բարկանան ունէ անձի կողմէ գործուած ամենափոքր սխալի մը համար։ Նոյն իսկ երբ սխալ չգտնուիր, իրենց ընթացքը խրոխտ է։ Կը կարծեն թէ կարելի չէ իրենց բարձր դիրքին արժանաւայել պատիւը պահպանել, եթէ իրենց ստորակարգեալներուն հետ մեղմութեամբ եւ քաղցրութեամբ վարուին իբրեւ հաւասարներու հետ։

Դիւրին է հասկնալ թէ այս չէ ուրիշներու հետ վարուելու ուղի կերպը։ Այս ընթացքը մեղի երջանկութիւնն չբերեր, քանզի երբ մէկն իր ընկերներուն հետ քաղցրութեամբ չվարուիր, սրտի խաղաղութիւնն չկրնար ունենալ։ Դարձեալ, այս ընթացքը չերջանկացներ ուրիշները, քանզի ցաւ միայն կը պատճառէ անոնց որոնց հետ կը շփուինք։ Լաւագոյն է սիրալիւր եւ քաղցր յարաբերութիւններ տածել ուրիշներու հետ եւ հաշտ ու ներդաշնակ ըլլալ մեր միջավայրին հետ, նոյն իսկ եթէ այն բոլորովին յարմար չըլլայ մեր բնութեան եւ ճաշակին։

Պէտք չէ ակնկալել թէ կրնանք ամէն բան մեր քմաց համաձայնեցնել, ըլլայ մեր շրջակայ անձերուն մէջ, ըլլայ մեր պարագաներուն մէջ։ Օրինակի համար, եկեղեցին որուն անգամ ենք՝ կրնայ մեր ճաշակին չարմարիլ ամէն կերպով։ Քարոզութիւնը կրնայ չըլլալ ճիշտ մեր ուզածը։ Ամէն բարի երէցներ պերճալօս քարոզիչ չեն։ Ուրիշ բաներ ալ կրնան գտնուիլ եկեղեցիին, ժողովրդին եւ պաշտամունքին մէջ, որոնց դիւրին ըլլայ առարկել։ Բայց ինչո՞ւ բռնադիր ըլլանք։ Աւելի աղէկ չըլլար եթէ անշուշտ համակերպինք մեր շրջավայրին։ Չենք կարող փոփոխութիւն մը յառաջ բերել մեր ճաշակին անհամաձայն եղած բաներուն համար մեր անձերը տանջելով։ Լաւ է համակերպիլ նախախնամապէս որոշուած մեր վիճակին, որպէս զի որչափ կարելի է՝ երջանիկ ըլլանք եւ գործենք բոլոր բարիքը զոր կարող ենք գործել։ Այն վայրկեանին որ կ'ընդունինք իրաց վիճակն ինչպէս որ է, եւ կ'որոշենք գործել զուարթամտութեամբ, այն վայրկեանին կ'անցնի զլիսաւոր ներգութիւնը։ Այնուհետեւ ամէն բան լաւ կ'երթայ։

Նոյն դիտողութիւնը կը պատշաճի բոլոր մեր կեանքին համար ալ։ Պէտք է հաշտուինք մեր պարագաներուն հետ։ Այն ատեն մեր պարագաներն այլեւս չեն նեղեր մեզ։ Հաճութիւնը եւ համակերպութիւնը կը հանեն մեր կացութեան փուշերը։ Արդեւքը կ'ըլլայ աւելի երջանկութիւն մեր անձերուն եւ զրեթէ անհուն բաղմապտուկութիւն մեր օգտակարութեան։

ՔԱՂԱՔԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆ, ՅԱՋՈՂՈՒԹԵԱՆ ՃԱՄԲԱՅ

Օտար երկիրներ ճամբորդող զբոսաշրջիկներու խումբէն եղող անձ մը միշտ կը գտնուէր թէ ամէն ուր որ կ'երթար անքաղաքավար մարդոց կը պատահէր, որոնք միշտ եւ համապաղ կը ծաղկէին եւ կը նախատէին զինք։ Նոյն խումբին պատկանող ուրիշ անձ մը վերջապէս ըսաւ անոր թէ ինք անոր պի-

տի ընկերանար Լոստոնի փողոցներուն մէջ, եւ պիտի խօսէր կեանքի ամէն գտնուող պատկանող օտարականներու հետ որոնց հանգիստէին, եւ վատահացուց թէ ամէն տեղ ուրիշ բան պիտի չտեսնէին, բայց միայն քաղաքավարութիւն եւ քաղցր վարմունք, ծամբայ ելան։ Փորձն ընել առաջարկող անձը յաճախ կը կենար եւ փողոցին վրայ հանգիստներու ամէն տեսակ հարցումներ կ'ընէր, օրինակի համար, թէ ո՞ւր կրնային գտնուել շահեկան այսինչ այնինչ տեղը, եւ ի՞նչ պէս կրնային համարիլ հոն, եւն։ Կը կեցնէին տղաքներ որոնք անապարանքով կ'երթային ջուր տանելու կամ հրաման մը կատարելու, վաճառականներ՝ որոնք առեւտրական գործերով զբաղած են, կիներ, մարդիկ, աղանաւականներ եւ ամէն գաղափարէ անձինք։ Եւ ամէն պարագայի մէջ երկուքն ալ վերջին ատիճան քաղաքավարութեամբ ընդունուեցան։ Գրեթէ ամէն ոք որուն հետ խօսեցան, կը թուէր թէ կը հետաքրքրուէր անոնց հարցումներուն։ Եւ շատ ուրախութեամբ պատրաստ էր օգնել անոնց եթէ կարող էին։ Դադանքը կը կայանար այն քաղցր խօսուածքին եւ քաղաքավար կերպին մէջ որոնցմով կը մօտենային մարդոց։

Գործողութիւնը եւ հակադրութիւնը հաւասար են։ Կ'ընդունինք ինչ որ կու տանք։ Աշխարհ հծծող սրտն մըն է, եւ անախորժ կամ ախորժակի ձայն մը կը լսենք մեր անոր տուածին համեմատ։ Աշխարհ հայելի մըն է, եւ հաւատարմութեամբ կ'անդրադարձէ իրեն նայող երեսները։ Եթէ ժպտինք անոր առջեւ, ինք ալ մեզի պիտի ժպտի։ Եթէ նայինք անոր վրայ արհամարհող դէմքով, ան ալ նոյնը պիտի ընէ մեզի։

Քաղցրաբարոյութիւնը եւ քաղաքավար կերպերը հազարաւորներու պատուաւոր, հարուստ եւ ազդեցիկ ըլլալուն գաղտնիքն եւ զած են։ Երիտասարդ փաստաբան մը գեղին մէջ ունեցած բնակարանէն ելելով մեծ քաղաք մը փոխադրուեցաւ փաստաբանութեան պաշտօն վարելու համար։ Բոլորովին անծանօթ էր հոն, ոչ բարեկամ ունէր ոչ ազդեցութիւն։ Գրեթէ զատառարկութիւն ընդունած չէր եւ ոչ ընդարձակ կրթութիւն։ Ուսումնականներու ընկերութեան մէջ զբոսնուած չէր։ Փայլ չուէր եւ տեղ մէկն էր։ Մինչեւ իսկ կատարեալ կերպով ուսած չէր իր արուեստը, եւ սակայն իր վրայ արժանապատուութիւն մը, վսեմութիւն մը ունէր, վարուելու փափուկ կերպ մը եւ լայնսիրտ քաղաքավարութիւն մը։ Տաքարիւն էր եւ ժպտուն երեսով, եւ ամենուն կրնար հաճելի խօսք մը ուղղել։ Այս բաները բարեկամներ եւ յաճախորդներ վաստկուցին անոր, եւ ինք եղաւ հարուստ եւ ազդեցութեան տէր անձ մը։

Քաղաքավարութիւնը գրեթէ զատառարկութեան տեղը չբռնիր, ոչ ալ յարմարութիւն կ'ընծայէ գիրքեր դրաւելու, բայց զօրաւոր օգնութիւն է կեանքի մէջ յաջողութեան։

ԾԻԾԱՂԻՈՒՄՆԵՐԻ ՊԱՐՏԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

Կ'ըսուի թէ մեր օրերուն մէջ ծիծաղը կը վերնայ մարդոց մէջէն։ Եթէ բանն այսպէս է, ցաւալի է։ Իմաստունը կ'ըսէ թէ ծիծաղելու ժամանակ կայ։ Ցաւալի բան կ'ըլլայ եթէ ծիծաղը բոլորովին անհետ ըլլայ կեանքէն։ Ուրիշ բաներ կան զորոնք եթէ վերցրնենք շատ մը աւելի աղէկ կ'ըլլայ։ Մտածեցէք աշխարհի մը վրայ որուն մէջ ծիծաղ չկենայ, մարդիկ եւ կանայք ամէն տեղ եւ միշտ լուրջ դէմք ցուցնեն եւ իրենց խոսու-

թիւնը չմեղմացնեն սեւէ պարագայի մէջ : Խորհեցէք մանկութեան ծիծաղին եւ երկտառադրութեան ծիծաղին աշխարհէս վերնաշուքն վրայ , այն ատեն կեանքն ինչպէս աղօտ եւ տխուր պիտի ըլլայ :

Ծիծաղը իր տեղն ունի ամէն առողջ կեանքի մէջ : Երբեք չծիծաղող մարդը հիւանդոտ է : Այնպիսին սովորեր է միայն անհաճոյ բաներ խորհիլ , միայն մութ կողմերու վրայ նայիլ : Այնքան երկար ժամանակ սովորեր է տխրութեան , որ իր երեսին միանները պինդ , կարծր գիծերու շարք մը եղած են եւ չեն կրնար իրենց իրենցմէ թուլնալ :

Բոլոր ասանք ծուռ բաներ են : Անքնակալ են : Զնաւորիտ է թէ մեղմէ շատեր բազմազաղ են : Մեր կեանքը լեցուն է ծանր բեռերով որոնք ամէն վայրկեան կը ճնշեն մեր վրայ եւ մեզի քիչ ժամանակ կը թողուն հանգչելու : Եւ սակայն ծանր դործը երբեք պէտք չէ որ վտարէ ծիծաղը հոգիէն : Պէտք է երջանիկ սիրտ մը կրնալ ամենապատիկ յոգնութիւններու մէջ : Պէտք է որ երգենք մեր դործին մէջ : Շատ մը աւելի աղէկ կը դործենք , եթէ երաժշտութիւնը միշտ հնչէ մեր կուրծքերուն մէջ : «Տէրջը ուրախութիւնը ձեր զօրութիւնն է ,» կ'ըսէ Նէեմիա ժողովրդին երբ կը յորդորէ զանոնք որ ուրախանան : Հոգեւոր ուրախութիւնը քնոյրը կը թեթեւցնէ եւ գործերը կը դիւրացնէ :

Թերեւս հարկ է լուրջութեան պահանջել ինչ հաստատութիւններու մէջ ուր մարդիկ միասին կը գործեն . բայց այդ չէ բնական կերպը : Այնպիսի միասնական արժէքը շատ կը բարձրանայ եթէ զուարթ երաժշտութիւն խառնուի անոր հետ :

Ծիծաղը բարի սրտի եւ բարի խղճի նշան է : Շէջըսիի քանի մը անհաճոյ բաներ խօսած է իր հոգեւոր մէջ երաժշտութիւն չունեցող մարդուն վրայով : Ուր որ երաժշտութիւն չկայ , ամէն չարիք հոն է : Դեւերը չեն ծիծաղիր բայց եթէ՝ չարամիտ ուրախութեամբ իրենց գործած չարիքին վրայ , կամ հեղինակ համար բարութիւնը եւ առաքինութիւնը : Երկրիս վրայ ոչինչ կայ աւելի գեղեցիկ քան մանկութեան զուարթ ծիծաղը : Մանկական սրտի անմեղութեան եւ պարզութեան աղբիւրին յորդումն է այն : Նշան է տակաւին մեղքով չապականուած եւ աշխարհիս չարիքներով չլիքաւորուած հոգիի մը : Ինքնաբերական , երջանիկ ծիծաղը միշտ կը յայտնէ բարութիւն , եւ երբեք չծիծաղող մարդը պէտք չէ որ մեղադրէ իր ընկերները եթէ անոնք խորհին թէ ծուռ բան մը կայ իր կեանքին մէջ , մութ բան մը իր ներսի-դին : Եթէ շուրթերը դառն են միայն , աղբիւրը չկրնար անոյշ ըլլալ :

Մինչեւ անգամ նեղութիւնը պէտք չէ որ մարէ ծիծաղը : Վիշտը շատ անգամ մութ ջրհեղեղի պէս կը խուժէ մարդկային կեանքերուն վրայ եւ երբեմն կրնայ այնպէս թուիլ թէ այնուհետեւ կարելի չէ որ սրտին մէջ ուրախութիւն ըլլայ : Բայց թէպէտ վիշտը մեծ ըլլայ ալ , ուրախութիւնը պէտք է մնայ , չջնջուի : Մարդ երբեմն ծովեզրը կը պատահի անոյշ ջուրի աղբիւրներու որ խոխովով կը քնին աղի ծովուն եզերքը : Մակընթացութեան ջուրերը անոնց վրայ կը խուժեն եւ ժամանակ մը աչքէ կը ծածկեն զանոնք , բայց երբ մակընթացութիւնը կ'անցնի եւ անոր ջուրերը կը քաշուին , կը տեսնուի որ աղբիւրները նորէն անոյշ են առաջուան պէս : Այսպէս նաեւ ամենէն խորունկ տրտմութենէ ետեւ սրտին ուրախութեան աղբիւրները պէտք է որ տակաւին ստատութեամբ

հոսեն իրենց ցնծութեան ջուրերը : Քրիստոս շատ կը խօսի իր ժողովրդին իր ուրախութեան ունենալուն վրայով , ուրախութիւն՝ զոր աշխարհ ոչ կրնայ տալ եւ ոչ առնել : Կ'ըսէ նաեւ թէ մեր տրտմութիւնը ուրախութեան պիտի դառնայ : Ըսել կ'ուզէ թէ այս աշխարհին մէջ ամենէն խորունկ ուրախութիւնը այլակերպեալ վիշտ է եւ ոչ թէ այն ուրախութիւնն է որ երբեք ցաւ եւ վիշտ զիտցած չէ :

Ուրեմն , եթէ մենք քրիստոնէայ ենք , վիշտը մեր կեանքէն պիտի չարտաքսէ ուրախութիւնը : Կ'երեւի թէ ոմանք կը խորհին թէ իրենց մեռած բարեկամներուն անհաւատարիմ դռնուած կ'ըլլան նորէն երջանիկ ըլլալով : Բայց ճշմարիտ չէ այս : Հարկաւ նկատուածով մը երբեք չենք կրնար վտարել տրտմութիւնը : Մեր կեանքը երբեք նոյն չըլլար սիրելի մը մահէն ետքը : Մենք տըխրութեան նշանները մեր վրայ կը կրենք յաւիտեան : Բայց կեանքին խեղճան խնդիրն է՝ մեր նկարագիրը չփոխուած անցնիլ մեծազոյն փորձութիւններէ , եւ մեր կեանքին մեղմացումը , ճոխացումը եւ զտումն ստանալ մեր կրած ամէն մէկ նեղութեան միջոցաւ : Վտան որոյ վիշտը չիտակ գործածած չենք ըլլար եթէ անոր դադրելէն ետքը կորսնցնենք մեր զուարթութիւնը : Մեր երգերը պէտք է որ աւելի քաղցր ըլլան , եւ մեր ծիծաղը աւելի ցնծուն թէպէտ նուազ աշխոյժով՝ երբ վշտէ կ'անցնինք :

Զուարճախօսութիւնն իր գերն ունի աշխարհիս մէջ : Մարդ մը որ կրնայ ուրիշները ծիծաղեցնել , կրնայ մեծ օրհնութիւն ըլլալ իր ընկերներուն : Կան ժամանակներ երբ ամենէն աղէկ օգնութիւնը զոր կրնանք ընել բարեկամի մը , զանկաւ ծիծաղեցնել է : Իմաստունը կ'ըսէ , «Ուրախ սիրտը դեղի պէս օգտակար է » : Սրտագին ծիծաղը կը բուժէ շատ մը հիւանդադին զգացումներ , փոքրելով մեղամտեղութիւնները , եւ մարդու մը կեանքին ամբողջ երեւոյթը փոխելով :

Ուրեմն ծիծաղը կրնանք քրիստոնէական պարտականութիւններուն կարգը դասել : Թէպէտ Տասնաբանեային մէջ սապէս պատուէր մը չգտնուիր , «Ծիծաղէ ,» բայց Քրիստոս ստուգիւ սորվեցող թէ ուրախ , զուարթ ըլլալը պարտականութիւն մըն է : Մին է այն առաքինութիւններէն զոր խրատաւորութիւնը քրիստոնէայ պարտի մշակել : Սուրբ Պօղոս ալ շատ պարզ կերպով կ'ըսէ թէ պէտք է ամէն ատեն ուրախ ըլլանք , եւ թէ խնդութիւնը Հոգեւոր մէկ պտուղն է , իբրեւ էական յատկութիւն կատարեալ քրիստոնէական կեանքին :

ՔՈՒՆ

«Բնութեան անոյշ վերանորոգիչը , բալասանային քուն ,» «թէ որ կը քնանայ , կ'ապրի » : Բազմաթիւ այսպիսի խօսքեր կարելի է յառաջ բերել թէ՛ ներշնչեալ թէ՛ անհերքեալ գրութիւններէ աղէկ եւ առողջ քունի կարեւորութեան վրայ : Ամէն դիշեր ութ ժամ առողջ քուն հարկաւոր է ամէն հասարակ մահկանացուներու : Կրնան թէպէտ յառաջ բերուիլ քանի մը բացատրիկ օրինակներ , ինչպէս Ալեքսանար Փոն Հոմպոլտը , ցուցնելու համար թէ այն անհատները չորս ժամ միայն կը քնանային եւ մինչեւ իննսուն տարի ապրեցան : Հոմպոլտի նման մեծ եւ օգտակար հարկաւոր օրինակներ հնար է յիշել , որոնք փորձեցին Բնութիւնը խաբել եւ պակսեցնել անոր հանգստեան ժամերը , փոքրագոյն չափին իջեցնելով քունին տեւողութիւնը ,

եւ այդ կերպով իրենց կեանքերը շատ մը տարիներ կարճեցուցին : Ասոնց մէջ ամենէն նշանաւորն է Նափոլէոն , որ հինգ ժամ կը քնանար : Մեռաւ 55 տարեկան : Քունը լաւագոյն դեղն է եւ առողջութեան ապահովագոյն վերանորոգիչը : Բոլոր ուրիշ առանձին եւ մասնաւոր դեղերէ աւելի կ'արժէ , նաեւ այլաբուժութենէ եւ նամաբուժութենէ աւելի Կանուխելլը անշուշտ ֆուստակար է առողջութեան եթէ մարդ իրիկունը կ'անուի անկողին չմտնել : Անկողին մօտիկ կէս դիշերէն 3 ժամ առաջ եւ ելիւ 3 ժամ ետքը , կամ՝ կէս դիշերէն 2 ժամ առաջ եւ ելիւ 6 ժամ ետքը : Այսպէս Բնութեան կու տաս բաւական հանգստեան ժամանակ , պայմանաւոր կէս ժամէն աւելի չանցնի մինչեւ որ քունը տանի : Եթէ ոչ՝ կէս ժամ աւելի ուշ պէտք է ելլի : Արթնալէզ անմիջապէս ետքը մի կլիւր : Կազմութեան համար սաստիկ ձկնուժ ըսել է այդպէս ընելը : Տղան մի զրգուր կամ անկողինէն դուրս քաշեր արթննալէն անմիջապէս ետքը : Մի երբեք արթնցնել զանկաւ խորունկ քունէն : Կրնայ անոր ջղային դրուութիւնը խանգարուիլ : Տղան երբեք ըննի անկողին մի գնել անոր քունը դալէն առաջ : Այսպիսի բան մը թէ՛ անգթութիւն է թէ՛ փաստակար առողջութեան : Պառկել երթալէ առաջ միշտ ջիգերդ հանգարեցուր հաճելի ընթերցումով կամ խօսակցութեամբ , որպէս զի պակաս ժամ քունը տանի : Վրաջ ծառք վերանկ չկենայ քնացած միջոցիկ : Արդեւք կ'ըլլայ արիւնիդ չըջանին եւ անհաճոյ երազներ տեսնելու պատճառ : Պէտք է միայն առուեսկէ (Փանէլա) վերմակ առնել : Եթէ բաւական չտաքցնէ , հատ մըն ալ աւելցուր : Ննջարանիդ մէջ միշտ առատ թարմ օդ պէտք է կենայ : Մինչեւ իսկ ամենէն ցուրտ եղանակներուն , պատուհանին վերի ապակիները պէտք է քանի մը մատնաչափ վար իջեցնել որպէս զի մաքուր օդ ներս մտնէ : Ննջասենեակին բարեխառնութիւնը պէտք չէ որ 18 աստիճանէն վեր ըլլայ : Մանուանդ նայէ որ տղան երբեք մտքի տալնալ չունենայ անկողին մտնելու ատենը : Քունին նախորդ քանի մը վայրկեանները պէտք է որ խաղաղ եւ հանգարտ ըլլան :

ԳԼԽՈՒ ՊՏՈՑՏ

Ձախ կուշտի ցաւէ դատ — որ յաճախ սխալմամբ սրտի հիւանդութեան նշան կը կարծուի — չկայ թերեւս ուրիշ բան մը որ այնքան տալնապեցնէ տոտապող անձը , եւ այնքան համոզէ զանկաւ թէ ծանր հիւանդութիւն մը ունի , որքան զլիսու պտոյտը : Ձենք խօսիլ այն զլիսու պտոյտին վրայ որ յայտնի պատճառ մը ունի , զոր օրինակ՝ պարել , օրուիլ , բարձր տեղէ վար նայիլ , ծովէ կամ կառքի ցնցումէ լոնուիլ , այլ այն զլիսու պտոյտին վրայ զոր կ'ունենայ մարդ մինչ կը քայլէ կամ հանգարտ կը նստի , եւ որ կու գայ կ'երթայ առանց յայտնի պատճառի մը եւ կամ կը շարունակէ անորոշ տեւողութեամբ : Հարկաւ զլիսու պտոյտը կրնայ ուղեղի կամ սրտի կամ երիկամունքներու ախտի նշան մը ըլլալ , բայց կրնայ ատոնց նշան ըլլալ նաեւ սրտի խառնըւուքը կամ փխտումը : Սակայն երբ մէկը յանկարծ կը հիւանդանայ ստամոքսի հիւանդութեամբ , ընդհանրապէս չվախնար թէ պիտի մեռնի : Սովորաբար եւ յաճախ ճշմարտապէս այդ անհանգստութեան պատճառ կը համարի պարզ անմարտութիւնը : Շատ զլիսու պտոյտներ ալ առհասարակ նոյն պատճառին պէտք է ընծայել :

Անմարտութիւնը կամ դժուարամարտութեամբ

թիւնը չատ մը աւելի հասարակ բան է քան զոր շատեր կը կարծեն : Եւ մենք չենք կըրնար միշտ վստահ ըլլալ թէ մարտդոլթիւնը կատարեալ է , լոկ անոր համար որ լեզուն մաքուր է եւ ոտամորթի անհանգստութիւն չզղացուիր ձաշելէ ետքը :

Գլխու պտոյտին ուրիշ մէկ պատճառը առժամապէս ուղեղին մէջ արեան աւելնալը կամ պակսիւնն է : Ասոր մէկ օրինակը կ'երեւնայ այն դիտու պտոյտին մէջ որ նուազման նշաններէն մինն է : Ուղեղի այս արեան համախտումը կամ անարիւնութիւնը շատ պատճառներ կրնայ ունենալ , բայց սովորաբար երկրակալի բան մը չկայ , թէպէտ շատ տարիքոտ անձանց մէջ կրնայ նշանակել արեան երակներու առձգականութեան բացակայութիւն :

Գլխու պտոյտի ուրիշ շատ յաճախաբէպ պատճառ մըն ալ տեսակ մը ականջացան է : Իրաւ , շատ բնախօսներ կը կարծեն թէ գլխու պտոյտը միշտ նախապէս պէտք է ընծայել փոփոխութեան մը որ տեղի կ'ունենայ ներքին ականջին մէջ , եւ որ կամ հոն ծագում կ'առնէ , կամ հոն կը գործէ լսողական ջղին միջոցաւ հաղորդուելով : Ականջի այս ակարութիւնը կրնայ ըլլալ թեթեւ հարբային ակարութիւն մը , կամ ականջի ալտէն յառաջ եկած բորբոքում , կամ մաղի մը կամ միջատի մը ականջի թմբկին թաղանթին վրայ կոխելէն յառաջ եկած գրգռումը , կամ մասնաւոր ջղային հիւսնադութիւն մը որ կը ճանչցուի Մէնիէրի ախտ անունով : Տեսողութեան ուղեղն ունի ներքին կրնայ գլխու պտոյտ յառաջ բերել , եւ զայս կրնայ բուժել ակնոցադործ մը յարմար ակնոցի միջոցաւ :

Ի վերջոյ , կրնանք ըսել թէ ընդհանրապէս գլխու պտոյտը ծանր նշանակութիւն ունեցող բան չէ , թէպէտ միշտ դիրքին չընտուիր . բայց անոր գոյութիւնը նշան մըն է թէ բան մը խանգարուած է տեղ մը , եւ բժշկին դործն է պատճառը գտնել եւ վերջնել , եթէ կարող է :

ՌՈՒՍԱԿԱՆ ԽՈՒՋԱՐԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ
ԱՍՈՑ ՄԷՋ

Արդի աշխարհացոյցներուն վրայ կը նուազի անապատներուն թիւը : Քչիկ քչիկ խուզարկուելով կը տեսնուի թէ անապատ բառը պէտք է գործածել այսինչ այնինչ երկրին : Ասիոյ մէջ Կոպի մեծ անապատը գրեթէ ամէն աշխարհացոյցի մէջ տակաւին իբրեւ տօթակէզ ամայութիւն մը կը ցուցուի , բայց Ռուսերը զանիկա խուզարկելով գտած են թէ կարծուածին պէս անապատ մը չէ : Օպրուէֆ կ'ըսէ թէ Կոպի անապատ Կոչուած երկրին փիղիքական կերպարանը կը ցուցնէ թէ երբեք աւազուտ անապատ մը չէ այն : Յայտնի կ'երեւի թէ ժամանակաւ ծով էր , եւ անոր բազմաթիւ բլուրները եւ հովիտները արդիւնք են երկարատեւ մաշումի , ծովէն վեր բարձրանալէն ի վեր : Կոպի երկրին ամէն կողմերը ջուր կը տեղայ , որ թէպէտ շատ առատ չէ , սակայն իջած անձրեւն ու ձիւնը բաւական խոտեղէններ կը բուսցնեն : Չինաստանէ Ուրկա բանող կարաւանի ճամբէն ամէն տարի իբր 100,000 ուղտեր կ'անցնին թէյով բեռնաւորուած , եւ Կոպի երկրին աւելի անրեր մասերուն մէջ գտնուած հորերը երեսուն կամ քառասուն հազարամիլիոն աւելի հեռու չեն իրարմէ : Մոնկոլեան ցեղէն թափառական խումբեր մեծ հօտեր եւ երամակներ ունին , եւ միայն մեծ երաշտութեան ժամանակ զժողովութիւն կը

կրեն բաւական ճարակ գտնելու մասին : Կոպի անապատէն էր որ առաջները հեծեալ բարբարոսներու մեծ ջոկեր ելան եւ մեծ նեղութիւն տուին Չինացոյց : Եւ Չինացիք ստիպուեցան աւելի քան 1,900 հազարամիլիոն երկայնութեամբ այն մեծ պարիսպը կառուցանել պետութեան հիւսիսային սահմանադիմին վրայ : Այսու ամենայնիւ պարիսպը միշտ արդիւք չեղաւ անոնց արշաւանքներուն :

ԱՍՏՈՒԱՍՏՈՒՆՉԸ ՓԻԼԻՊՊԵԱՆՆԵՐՈՒՆ
ՄԷՋ

Սպանիական վարչութեան ներքեւ անկարելի եղաւ Աստուածաշնչի Ընկերութիւններուն ուղե գործ տեսնել Փիլիպպեան կղզիներուն մէջ : Բրիտանական եւ Արաբիին Աստուածաշնչի Ընկերութիւնը ձեռնարկ մը ըրաւ 1889ին : Այդ տարուան Մարտ ամսուն մէջ երկու պրածակներ գրեց Մանիլա Աստուծոյ Խօսքը տարածելու համար : Անոնց հոն հասնելէն եւ Սուրբ Գրոց քանի մը օրինակներ տարածելէն քիչ ետքը թունաւորութեան պանդոկին մէջ ուր կը կենային երբ Մանիլա էի , կ'ըսէ զայս պատմողը , հին բնակիչներէն մէկուն պատահեցայ , որ ըսաւ թէ կը ճանչնար այն պրածակներէն մէկը , որ առաջ Կաթոլիկ քահանայ էր Փիլիպպեաններուն մէջ , եւ մեծ գովաստով խօսեցաւ անոր աջին նկարագրին վրայ : Սոյն անձն ըսաւ նաեւ թէ քահանաներուն այն գրածակին դէմ ունեցած ատելութիւնը այնքան դառն էր որ մերժեցին թաղել անոր մարմինը : Մարմինը քանի մը օր մնաց գերեզմանատան մէջ : Միւս գրածակը չմեղաւ թունաւորման ազդեցութենէն , բայց բանտ դրուեցաւ քահանաներուն սաղարանքով , եւ յետոյ արտաքսուեցաւ կղզիներէն : Այս եղաւ Փիլիպպեաններուն մէջ Սուրբ Գիրք ծախելու առաջին եւ միակ ջանքը : Կը յուսանք թէ լաւադոյն օր մը ծագած է հիմա , եւ Ամերիկեան կառավարութեան ներքեւ Աստուածաշնչը կրնայ հրապարակաւ ծախուել դրուի ոչ միայն Մանիլայի մէջ՝ այլ բոլոր կղզիներուն մէջ ալ :

ԽՈՍՏՈՎԱՆԱՆՔԻ ՄԸ ԱՌՔԻԻ

Քաղաքիս Բողոք հասարակութենէն միոյն «Տունս դող մտեր է» սուտ տարածախոսութեան հետեւանօք Ս...ի իբրեւ կասկածելի բանտարկուիլը , յետոյ արձակուիլը եւ ի վերջոյ անուղղապէս ամբաստանողին զղջումն ու խոստովանութիւնը եւ Ս...էն ներում խնդրելը , այս վերջնոյն ներելը ու ապա առաջնոյն դէմ դատ բանալը գրեւոր Պ. Գիմմէն Բեյ-լա-Դե-Պի 685րէ թուոյն մէջ , «Եսասէրը» խորագրոյն տակ քաջական դիտողութիւններով խառն երկար բանասիրութիւն մը ըրած էր բարոյական եւ քաղաքային օրինաց կրկին տեսակէտներով :

Քանի որ այս խնդիրն թէ՛ Աւելի թէ՛ Բեյ-լա-Դե-Պի մէջ հրատարակուած է , հարկ կը սեպեմ այս առթիւ եղելութիւնը պարզել եւ խնդրոյն ինչ ինչ մթին կէտերը լուսաբանել քիչ մը : Քաղաքիս Բողոք ժողովրդեան պատկանող ձ...եան թուէս 7 տարի առաջ տեսնելով որ քաղաքին այլեւայլ թաղերուն մէջ գողութիւնները շատցած են ու տուններ կը կողոպտուէին գիշերները , եւ օր ըստ օրէ բազմապատկուած զրոյցները ահաբեկում կը պատճառեն ընտանեաց պետերուն , տեսնելով նաեւ որ իր մօտիկը զբացւոյն միոյն տունը բացուեցաւ , այս բաներէն սարսափահար վախճալով որ մի գուցէ քիչ քիչ կարգը իրեն

տանը դայ , այսպիսի անհարկի արկածէ մը իր ստացուածքը պահպանելու համար , որպէս թէ ինքզինքը այդ ջրով լուացուած կարծել տալու հնարքով կ'ելլէ ստայող լուր մը կը տարածէ թէ իր տունը գող մտեր եւ մանուսայի երկու հակեր տարեր են : Մարդը կարասի կոտորած թափած չունի կասկածը աւելի հաստատուն ընելու համար , ինչպէս թերթերը գրած էին : Այս լուրին վրայ թագեցի կը դիմեն կառավարութեան եւ պաշտպանութիւն եւ թէ՛ գողոնին թէ՛ գողերուն երեւան հանուիլը կը խնդրեն , մասամբ այն պատճառաւ անշուշտ որ մի գուցէ գողերուն անպատիժ մնալը իրենց ալ վնասի դուռ բանայ :

Ոստիկանութիւնը կը սկսի իր քննութիւններուն , եւ որչափ որ կը հարցապնդէ ուղե կասկածելիի նկատմամբ բուն տան տիրոջ կարծիքն իմանալ , սա երբեք մարդ մը ամբաստանել կամ մէկու մը համար դէշ կարծիք յայտնել չուզեր : Վերջապէս քանի որ այդ միջոցին գողութիւններն յաճախաբէպ բաներ էին ու կառավարութիւնը իր աշաւորջ հսկողութիւնները եւ հետադասութիւնները կը շարունակէր , հարկ նկատեց նոյն թաղէն այլապէս կասկածելի մը , որ էր ծանօթ Ս...ն , հարցաքննելով բանտարկել : Բանտարկութեան առջի դիշերը տան տէրը իր յօրինած սուտին աղետալի հետեւանքը տեսնելով՝ խզէն սաստկապէս կը յանդիմանուի առանց սակայն ճշմարտութիւնը խոստովանելու , որ իր անհրաժեշտ պարտքն էր , (թէեւ այդպիսի խոստովանութիւն մը յայնժամ օրինաց առջեւ բանտարկեալը արձակելու մասին անմիջական արժէք մը պիտի չուներար , քանի որ դէպքերը կը կրկնուէին ու թէ՛ թաղեցին եւ թէ՛ կառավարութիւնը ի խնդիր էին կասկածելիներու պատժումով օրինակ տալ ուրիշներուն) : Կարծեցեալ զբոսարարի կը մնայ դարձեալ իր խզի խայթերուն հետ Տան տէրը մտածելով թէ իր կողմէն ուղե ճշմարտ յայտարարութիւն չպիտի դօրէ բանտարկեալն արձակել տալ , իր զոհ իրկելու ջանքով կ'ելլէ ուրիշ սուտ մ'ալ կը խօսի թէ գողներ ետ բերուած եւ գիշերանց դրանն առջեւ ձգուած է :

Խնդիրն այսպէս երեք ամիս (ոչ թէ վեց ամիս ինչպէս գրած էին թերթերը) իր բներեւոյթով կը մնայ մինչեւ որ դատական օրինաւոր քննութիւններէ վերջ բանտարկեալն անպարտ կ'ազատի դատարանի վճարով :

Անցեալ տարի , վերոյիշեալ դէպքը պատահելուն 6րէ տարին , Անգլիացի քարոզչին հոս այցելած ատեն անոր հողեշունչ խրատականներուն ազդեցութենէն ստախոսին խիզճ աւելի կը գրգռուի եւ կը պարտաւորէ զանի ճշմարտութիւնը երեւան հանել : Կը դիմէ ինծի եւ բնաւ բան մը չծածկելով եղելութիւնը՝ մէկիկ մէկիկ կը պատմէ արտատուած թոր աչօք եւ կը խնդրէ ինծմէ որ այս մասին բանելիք ուղղութիւնը ցոյց տամ իրեն :

Այս պահու իմ զգացած սուտաւորութիւնս անկարելի է նկարագրել : Վշտի եւ սիրոյ խառն յոյզերով փոթորկեալ լացի հեծեծազին եւ անմիջապէս զյանցաւորն յորդորեցի ազօթքով՝ փութալ ներում խնդրել Ս...էն եւ անոր պատուոյ կորուստը դարմանելու համար յատենի եկեղեցոյ խոստովանիլ իր սուտը , որպէս զի զիտոյութի թէ այն թուականին իր տունը երբեք գող մտած չէ եւ թէ Ս...ն նախատինք կրած է լուռ զրպարտութեան երեսէն : Ըստ որում խոստովանողը ուղղակի մէկը ամբաստանած չէ բնաւ , չըսի անոր թէ վնասի լման հատուցում տալ պարտաւոր է , բայց ի պատիժ իր յիմարտ-

Թեան պատուիրեցի որ՝ կասկածելին զրկա-
նաց ցաւոյն իբրեւ մեղմացում՝ իր դրամա-
կան կարողութեան չափով փոխարինութիւն
մ'ալ ընէ։ Եւ թէ դատարանը իր սուտովն
երկար ատեն զբաղած ըլլալուն համար յի-
շեցուցի թէ մոռնալու չէր նաեւ այս բանը
դատաւորին առջեւ ալ խոստովանիլ։

Մարդը զղջացողի մը կատարեալ խոսար-
հութեամբ ի սրտէ յանձն առաւ ըսածներս
գործադրելու եւ առանց ժամանակ անցնելու
Ս...ն հետն առած վերստին քովս եկաւ
նոյն օր։ Աչքով դիտողի մը անկարելի էր
չյուզուիլ երբ զղջացողն արցունքոտ աչքե-
րով իր խաբէութեան զոհին առջեւն ինկած՝
ոտքերը փաթթուեցաւ եւ կարկամեալ ձայ-
նով Ս...ն ներում խնդրեց։ Ասկից ոչ նուազ
սրտաշարժ էր այն դիրքը դոր առած էր այս
պահուս Ս...ն երբ իր փայլուն աչքերը սե-
ւեռած իր բանտարկութեան յոշ-կամս պատ-
ճառին վրայ՝ ձեռքերէն բռնեց եւ կարեկցու-
թիւն ցուցնելով ներեց անոր։ Խոր հառաչա-
նաց ձայնէ մը վերջ Ս...ն սա խօսքերը
լսեցի ձերանի թէ ես ալ այժմու քու հոգիդ
ուռնեայի։ Քառորդ ժամու չափ սիրալիր
խօսակցութիւններ փոխանակուելէ վերջ եր-
կուքն ալ կարճ աղօթքիս «Բն մրմնջելով
քարի տպաւորութեան տակ մեկնեցան սեն-
եակէս։ Իւրեք բերան կայծակի արագու-
թեամբ խոստովանութեան այս նորօրինակ
լուրը քաղաքիս մէջ տարածուեցաւ եւ հետ-
դիտէ եղական հրապոյր մը ստացաւ։ Հա-
սարակութենէն ոմանք (քիչուոր անշուշտ)
իւրեր այս խոստովանութեան պարզ քրքիչ
մէջ որ կ'արձակէին անտարբերութեամբ։
Ոմանք բնականաբար խղճի գիտակցութեան
տակ գործուած մեղքերու վերջնականութեան
նէին եւ թերեւս հոգեւոր անձուկներու
յուզմամբ օրին մէկը իրենց ալ մեղքերը
խոստովանիլ կ'առաջադրէին զարհուրելով Ս.
Մատենին խօսքէն թէ «Ձեր մեղքը ձեզ պիտի
զանէ»։ Կային ոմանք ալ (ընդ որս եւ ես)
որ ժպտուն գիմօք կը դիտէինք թէ՛ խոստո-
ւանողը եւ թէ՛ ներողը եւ կ'ուրախանայինք
առաջնոյն նանրահաւատ երկիւղներէ վեր
արիւստիւտ ողբոյն վրայ եւ անոր խղճի խաղա-
ղութեան ընծայած կարեւորութեանը վրայ,
եւ երկրորդին՝ անյիշար վեհանձնութեանն
ու այս խնդրոյն վերաբերութեամբ տածած
հասուն եւ մարդավայել զգացմանց վրայ։

Տակաւին ուրիշ կարգ մը մարդիկներ կան
եղեր, վերջէն իմացանք, որ խոստովանողին
նկատմամբ զայրոյթ զգացեր եւ ներողատիւ
վերագրեր են մեղիութեան եւ անզգայու-
թեան նախատինքներ, որոցմէ աղբուած
Ս...ն, առանց նկատելու թէ ո՞րչափ եր-
ջանիկ էր մինչ հանրային ողջմտութեան
զրուարիքը կը վայելէր, ելաւ անձա՛ պա-
հանջներու ձեռք զարկաւ։ Մենք ու հան-
րութիւնը կրած եղանք այսու հոգեբանա-
կան տեսակ մը դառն պատրանք, վասն զի
քիչ մը առաջ աս չէր ամենեւին մեր լսածն
ու տեսածը։

Խնդիրն հասաւ տեղւոյս Առաջ. Փոխ. Մու-
շեղ Մ. Վարդապետին, որ իր ներհուն ու
խոհական խրատներով յորդորեց զՍ...ն
ի սրտէ ներողամիտ դոնուիլ հանգէպ զղջա-
ցողին, քանզի անյիշար գոնուելով միայն
գիմացինին մէջ սէր ու խանդադատանք կըր-
նանք վառել, եւ քանզի այդ է մարդավայել եւ
Քրիստոսավայել ուժեղութեան արդիւնքը,
որոյ ի վարձատրութիւն նոյն ինքն Քրիստոս
պիտի նուիրէ փառաւոր պսակ մը ի վերջոյ։

Առաջնորդին հզօրագոյն յորդորները ակն-
կալեալ արդիւնքը չտուին։ Այսքան մարդա-

սիրական ջանքերէ վերջ կը լսենք թէ Ս...ն
խնդիրը դատարանի իրաւարարութեան են-
թարկած է եւ կը սպասուի վերջնական մեղմոյն։

Արդ խնդրոյն պարագաներն այսպէս պար-
զելէս վերջ ընթերցողաց կը թողուի վճռել
թէ այդ զղջացողը «Եսասէր» (1) մըն է Պ. Գիմ-
մէնի ներկայացուցած ոճովը, կամ անձնու-
րաց, պարտադրող եւ պարտակատար հոգիի
տէր մը որ առանց վարանման կրնամ ըսել
թէ Հոգի-ն աղղկեցութեանը տակ մղուեցաւ
ընել այսպէս։ Սաչափը գոնէ կրնամ ըսել թէ
խնդիրը իր բոլոր կողմերէն գիտելով, անոր
մէջ, գոնէ ինձ նման մահկանացուի աչքե-
րուն, բնաւ չերեկցաւ անձնական ստոր նկա-
տում, փառասիրութեան ուսէ ներքին մղում
եւ կամ արտաքին սարսուռ եւ ստիպում։
Այս այսպէս ըլլալով հանդերձ Գիմմէնի մե-
ղադրանքին ալ շատ տեղի կայ դարձեալ այս
խնդրոյն մէջ։ Նորա ներկայած ընկերային
«մարդասիրութեան» ոգին եւ «իրաւունքի
ու պարտականութեան խռատիւ» ճշմարիտ
ներկայացումը Աւետարանի պահանջած ոգին
յար եւ նման է զոր կը բաղձանք եւ կ'աղ-
թենք տեսնել բոլոր մարդոց վրայ. ոչ միայն
մեղաց գործուելէն եւ խոստովանուելէն վերջ,
հապա առաջ մեղքի զգացման արմատն իսկ
չերեկցած։ Կը փախաքինք որ տեղի չարութի
բնաւ այդպիսի կեղտոտած եւ մրոտած խղճի
եւ համբաւի հարուածներու, ըլլայ հեղի-
նակի կամ ենթակայի, որ մահկանացուացս
համար սրբելու եւ դարմանելու այսչափ
գոնաւորութիւններ յառաջ կը բերէ։

Վերջ բանիս, կ'ուզեմ ըսել թէ գործուած
մեղքը իր գէշ եւ լալիր կողմերը ունենայ ալ,
ի վերջոյ խոստովանութեամբ եւ զղջմամբ
(պաշխարարութեամբ) Աստուծոյ ներում ըլ-
լալը զիստալէս անդին, քաւ լիցի որ գործը
ուրիշ տկար շարժառիթներու վերագրում եւ
այսու խոստովանողը մինչեւ վերջը «Եսաս-
սէր» մը ճանչնամ Գիմմէնի հոգիով, մինչ
միւս կողմէն Ս...ն աղէկ չըբաւ կ'ըսեմ։

Արաքիւր Գ. Ն. ԽԱՅԱՏՈՐԵԱՆ
Փետր. 22, 1899 Եւէջ Արաքիւր Ա. Ե.
Եւէջ-նոյն

ՄԱՀԱԳՈՑԻ

Ահա մեծ ծառ մըն ալ կտրուեցաւ Տէրոյ
այգիէն, եւ իր եկեղեցիէն զօրաւոր սիւն մը
ալ ինկաւ։

Անցեալ Դեկտ. ամիսը Խոյնուի Աւետ. ե-
կեղեցւոյն համար դժբաղդ ամիսն եղաւ զի
եկեղեցւոյ երկար ատենէ ի վեր ունեցած փոր-
ձառու աղղկիկ եւ հաւատարիմ անձանց մին
ալ — Պաղտար աղա մահտեսի Աւագեան, որ
շատերուն ծանօթ էր — կնքեց իւր մահկա-
նացուն խոր տխրութեան մէջ թողելով բոլոր
իր սիրելիքը։ Նա որ իբրեւ ճրագ կը վայելէր
ամբողջ դաշտին մէջ՝ յանկարծ մարեցաւ՝ ա-
մէն լսողի սրտին մեծ ցաւ պատճառելով։
Ընդարձակ սրտի տէր անձ մը ըլլալով՝ ան-
խտի սէր կը յայտնէր բոլոր իրեն հանդի-
սողաց։ Իւր միջավայրին մէջ մեծ տեղ կը
բռնէր։ Ունէր լաւ աղղկեցութիւն յաջողակ
պարագայիւք, զուարճալի եւ օգտաւէտ խօ-
սակցութեամբ, այնպէս որ «թէպէտ մե-
ռաւ քայց տակաւին կը խօսի» կարծես իրնէ
հաւատարմութիւնը իր նշանաբանն ունե-
ցած էր։ Ասոր համար ամէնուն — մեծի,
պղտիկի, հարուստի եւ աղքատի — սէրն ու
յարգանքը ընդունելու արժանիքն ունէր,
եւ աս իր ունեցած պատիւն ու հարստու-
թիւնը, տաղանդն ու աղղկեցութիւնը Քրիս-
տոսի եւ Ասոր եկեղեցւոյն օգտին համար
չխնայող մէկն էր բոլոր իր կենդանութեան

միջոցին։ Հանդուցեալը կենաց շրջանին կէ-
սէն սկսեալ (30 տարիէ ի վեր) Աւետարանի
դրութեան համոզուած էր իր հանգուցեալ
հաճի Պօղոս եղբօրն հետ։ Ան ալ Աւետա-
րանին մեծ հաւատարմութիւն ցոյց տուաւ
կենդանութեանը, եւ երկուքն իրենց բարի
օրինակին հետեւողներ ունեցան։ Պաղտար
աղան 13 տարիներ անհնդաւոր կանոնաւոր
քուէի առաւելութեամբ եկեղեցւոյ հոգաբար-
ձութեան պաշտօն ունեցաւ, եւ վարեց հաւա-
տարմութեամբ, գիմարեւելով ներքին եւ ար-
տաքին դժուարութեանց, եւ նոյն գործին
մէջ վերջացուց իր կենսոյն։ Նախ անձաւոր
էր եկեղեցւոյ բարոյական մաքրութեան հա-
մար։ Կրօնական արոց տարեկան հաշիւնե-
րու մաքրութեան եւ եկեղեցւոյ կտակաց
հաստատութեանն ու ուղղի նպատակին գոր-
ծածութեանն համար լաւ հոգ կը տանէր։
Հարկաւ սիրելի են ասանկներն Աստուծոյ
եւ մարդկանց, որոնց նմաններէն, կը ցա-
ւելնք ըսել, մեր արդի եկեղեցիք շատ զըր-
կուած են։ Տէրը անոնց տեղ շատ ուրիշներ
աւելցնէ իր եկեղեցեաց։ Հանգուցելոյն թաղ-
ման եւ յուզարկաւորութեան հանդէսը մեծ
չքով կատարուեցաւ, մէկ քանի պաշտօնէից
եւ բարեկամաց ներկայութեամբ, որք յատ-
կապէս հրաւիրուած էին մօտակայ տեղերէն։
Ներկայ էր նաեւ Պատ. Կիրակոս Խաչատուր-
եան, որ հիւանդութեան ատենն ալ հանդիպած
ըլլալով Տէրունական ընթրիքը հիւանդին
եւ ցաւով լեցուած բարեկամաց հետ վայելած
էր։ Յուսով ենք որ հիմա նա գէտ առ դէմ
Քրիստոսը կը վայելէ։ Թաղման օրը կիրակի
ըլլալով հանդիսականաց բաղմութեան անրա-
ւական էր ժողովատեղին։ Տեղւոյն քարո-
զիչը համառօտ ուղերձ մը խօսեցաւ եւ հա-
մադայինք համակրանք յայտնելով ի սէր
Պաղտար աղային՝ յատուկ հրաւերով արո-
նցին իրենց եկեղեցին տանիլ նմիցեալը։
Հոն մասնաւոր քարոզութիւնք եւ խօսակ-
ցութիւնք տեղի ունեցան բաղմութեան հա-
ղարին առջեւ։ Ապա մարմինը հանդիսաւոր
թափօրով տարուեցաւ գերեզման։ Եկեղեց-
ւոյ տիրացուք տիւրը շարականներ կ'երգէին
եւ եկեղեցականք զգեստաւորուած էին։ Գե-
րեզմանատան մէջ Սբ. Գրոց համառօտ բն-
թերցումէ եւ դամբանական ձառէ մը ետքը,
հողը հողին յանձնեցինք։ Տէրը միտքարէ
նմիցեալին բոլոր սգաւոր սիրելիները։

Եղէգի Ա. ԹՈՐՈՒՋԵԱՆ
Փետր. 20, 1899

Լաւ կը յիշենք Պաղտար աղան, իր նախան-
ձաւոր եղբայրը Պօղոս աղան, իրենց մայրը
Հաճի Աննան եւ այն սիրալիր ընդունելու-
թիւնը զոր անոնց տան մէջ գտած ենք ա-
ւելի քան մէկ անգամ, երբ մեր արածու-
թիւնն էր ստէպ այցելել ի Խոյնու ասկէ 30
տարիներ առաջ։ Եւ ուրախութեամբ կը փու-
թանք մեր հարկը մատուցանել նմիցեալ մեր
եղբօր արժանիքին եւ մեր խօրին վշտակցու-
թիւնն յայտնել անոր մահը ողբացող եկեղե-
ցիին։ Տէրն այսպիսի շատ ուրիշ եղբայրներ
յարուցանէ անոնց մէջ, նաեւ բոլոր գիւղե-
րուն մէջ Խարաբերդի դաշտին, զոր միշտ մաս-
նաւոր սիրով պիտի յիշենք իրենց մեր մի-
սիրտարական աշխատութեան առաջին դաշտը
Խճ. Ա. Ե.

Ամերիկայի Սէյնթ Լուիս քաղաքի Հայերէն
13 տղար ընդունած ենք Արեւելեան Որբա-
նոցին համար։ Նուիրատուներուն անուն-
ներն անշուշտ ժամանակին պիտի երեւին
նոյն հաստատութեան Տնօրէնին տարեկան
տեղեկագրին մէջ։

Յառաջիկայ կիրակի ժամը 4ին (Ը. Թ.)
Անդրիանի աւետարանիչ Պատ. Կրդալ պիտի
քարոզէ Պայպը Հառուի մատրան մէջ եւ
քարոզը Թուրքերէնի պիտի թարգմանուի։

Երիտասարդաց կիրակնօրեայ աղօթքի
ժողովը կը սկսի ժամը 9ին (Ը. Թ.) Պայպը
Հառուի մատրան մէջ։ Խորհրդածութեան
նիւթն է Յակ. Ա. 22 համարը։

ՀԱՆՂԵՍ ԲԱՂԱՔԱԿԱՆ

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Հինգշաբթի Հայտարարական ամսագրի հաշիվները հաշվարկված չլինելու պայմանագրով թիվն մը տոտրագրուեցաւ Առեւտրական եւ հանրագումար գործերու նախարար Զիննի փաշայի եւ Անատոլիոսի երկրորդական անօրէն ժողովին նախագահ Մ. Զանուէրի կողմէ։ Աստ թղթերը, Կայս. հրովարտակը, տոտրագրուած պայմանագրով թիվնը, եւն. Բ. Դուռը գրեւեղան արձանագրուելու համար։ Այս նաւահանգստին եւ քարտին շինութեան միջնաշնորհին պայմանագրով իր համապատասխանէ Անատոլիոսի երկրորդական միջնաշնորհին պայմանագրով, բայց պայմանագրուած է որ Կայս. կառավարութիւնը, եթէ ուզէ, կրնայ երեսուն տարի յետոյ այդ նաւահանգիստը եւ քարտը գնել երկրորդական ընկերութեանէ։ Նաւահանգստին եւ քարտի փին շինութեան աւարտման եւ շահագործման թուականէն սկսեալ տարեկան 1,500 ոսկի պիտի տրուի Կայս. կառավարութեան։ Ծինութեան գործը պիտի սկսի յատակաձեւերուն վաւերացումէն մինչեւ վեց ամիս ետք։

Կիրակի Քոստանդնուպոլիսի իշխան կարգող հրովարտակին ընթերցումը տոտրական հանդէսով տեղի ունեցաւ։ Վաթիկ մէջ տեղական քաղաքային եւ զինուորական պաշտօնատարներուն, հիւսիսայիններուն եւ տոտրագրուած թիվնի ներկայութեամբ։

Երբեմն զօտարութիւն կը ծագի երբ կ'ուզուի արգելքի տակ գնել Օսմ. հպատակներու պարտք ունեցող օտարագրներու ստացումը։ Սէլանիկի գաւառին մէջ հիւսիսայիններէն ուսանող հրաւիրուած են թարգման գրկել ներկայը իր համար իրենց կառավարութեան հպատակ մարդոց ստացումը արգելքի տակ գնելու գործողութեան, բայց մերժած են ըսելով թէ հիւսիսայիններին կը պատկանի այդ գործողութեան իրաւունքը։ Արտաքին գործերու նախարարութեան խնդրած է արժանը տնօրինել որպէս զի այդ հիւսիսայիններուն հրահանգ տրուի թարգման գրկելու, երբ Օսմ. գաւառին մը պահանջէ արգելքի տակ գնել իրենց կառավարութեան հպատակ օտարականի մը ստացումը։

Եւ մէկէն բարենորոգումներու յանձնագրովը Կայս. կառավարութեան առաջարկած է Հոտէյայի եւ Սանայի մէջ վարժարաններ հաստատել թափառաշրջիկ ցեղերու տղայոց համար։ Այդ վարժարաններուն ծախքը պիտի հոգացուի սուրճի արտածութիւններուն վրայ յաւելուածական տուրք մը հաստատելով։ Առաջարկուած է նաեւ երկրորդի մը շինել Հոտէյայէ մինչեւ գաւառագլուխ Սոնա քաղաքը։ Այս վերջին խնդրը պիտի քննուի Հանրագումար գործերու նախարարութեան կողմէ։

Երկրորդական նախարարութեան խորհրդականի օգնական Սայիտ Ենի առաջին կարգի Մէճիտիյէ պատուանշան շնորհուեցաւ։

Ճիւղերի երեւելիները եւ բժիշկները տեղւոյն կառավարչին (գայմադամ) նախագահութեամբ գումարում մը ունեցան որոշելու համար այն միջոցները, որոնք ձեռք պիտի առնուին ստանդարտի համար ճիւղերէ անցնող Մանիսական ուխտաւորներու տոտրութիւնը։ Հետեւեալ որոշումները տուին։ (1) Ոչ մէկ ուխտաւոր 24 ժամէ աւելի պիտի մնայ ճիւղերէ մէջ։ (2) Հիւանդ ուխտաւորներ

ներ բժշկական հոգածութեան պիտի ենթարկուին։ (3) Քաղաքին մէջ մի կողմը հանրային առողջութեան հսկող բժիշկ մը պիտի դրուի։ (4) Հիւանդապահ կիներ պիտի որոշուին որ յատկապէս դարմանին ժանտախտէ վարակուած կիները։ (5) Մուսթարները պարտաւոր պիտի ըլլան անմիջապէս իմացնել ժանտախտի ամէն դէպքեր։ (6) Ժանտախտէ վարակուած տուներ քառասուն օր պիտի մեկուսացուին՝ առողջ քնակիչներն ուրիշ տուն փոխադրելով։ (7) Ժանտախտէ վարակուածներու հիւանդանոց մը պիտի բացուի՝ որչափ կարելի է՝ շուտով։ (8) Ժանտախտի դոնէրուն մարմինները պիտի թաղուին զատ գերեզմանատուններու մէջ։

Ամսոյս 24ին ժանտախտէ չորս մահ պատահեցաւ Ճիւղերէ մէջ, 24ին երկու եւ 25ին երեք։

Օսմ. առեւտրական վարժարանի ընթացաւարտները երբեմն առեւտրական ասպարէզը չեն ընտրել եւ ուրիշ զբաղումներու կը հետամտին։ Որոշուեցաւ հաստատ պայման դնել որ այդ վարժարանի ամէն չըջանաւարտներ առեւտրական ասպարէզը մտնեն։ Կառավարական ոչ մէկ պաշտօնատուն մէջ պաշտօն պիտի տրուի անոնց, եւ Կրթական նախարարութիւնը կանոնադր մը պիտի պատրաստէ, որով պիտի ցուցուի թէ ինչպէս կրնան անոնք առեւտրական գործ դառնել եւ տակաւ առ տակաւ ձեռնհաս ըլլալ։ Որոշուեցաւ նաեւ որ այսուհետեւ առեւտրական վարժարանն ընդունուած ունանողներու աղքատները մուրհակ մը ստորագրեն, որով յանձն առնեն կառավարութեան հաւուցանել չըջանաւարտին կրթութեան ծախքը, եթէ առեւտրական տարբեր ասպարէզի հետեւի։

Գերմանիոյ Կայսեր կողմէ Վեհ. Սուլթանի նուիրուած արագահարուած թնդանօթը Կայս. թնդանօթարանի զրկուեցաւ, ուր պիտի փորձուի եւ շինելի թնդանօթներու իրեն տնայար պիտի դրժածուի։

Տիարաքէքիի կուսակալն իր իրաւասութեան տակ դանուած պաշտօնականներուն հրահանգ զրկեց որ բանտերուն աւելի հոգ տարուի, մաքրութեան համար ջանք չխնայուի, առողջարար ուտելիք տրուի բանտարկուածներուն եւ ոչ մէկը բանտարկուի առանց բանաւոր պատճառի եւ բանտերը պարբերաբար քննուին։

Արեւելեան երկաթուղին իր տոմսակներու դինն յիշեցուց Վիեննա եւ ուրիշ Եւրոպական քաղաքներ դացողներու համար։ Այս դեղքով՝ տոմսակներու դինը գրեթէ կը հաւասարի Քէօսթէնէի ճամբով դացողներու տոմսակներու դինն։ Նոր դինները պիտի սկսին Ապրիլի սկիզբէն։

Շիրքէթի խայրիյէ ծանոց թէ Յաւ հարիւր գեղջած է ամսօրեայ տոմսակներու (ապոնէ պիլէթի) գինը։ Նաեւ իր ժամանակացոյց տախտակը փոխած եւ երկաթուղիներու ժամանակացոյցին ձեւով պարտաւորած է, այնպէս որ ուրիշ գիւղի բնակիչներ կրնան մէկ ավանակով տեսնել այն ժամերը երբ չոգենաւեր կը հանդիպին իրենց նաւամատոյցները։ Ընկերութիւնը նաեւ նորոգած է 33 թիւ չոգենաւը, հաստատելով հոն չոգենարժեք եւ մեքենական սարքած մը, որով նաւապետը նշանացի կը հաղորդակցի մեքենաւարներուն հետ, եւ կրկնապատկած է վերնայարկին տարածութիւնը, այնպէս որ չոգենաւը վերջին ոճով շինուած նոր չոգենաւի մը երեւոյթն ունի բոլորովին։

Անցեալ տարի Արդինէ 1,400,000 քիլօ պղինձ

հանուեցաւ։ Պղինձի արդի բարձր գինն օգտուելու համար ձեռնարկուած է ամենայն փութով Եւրոպա զրկել զայն։

Պուլկարիոյ Սոպրանիյէին յառաջիկայ ընտրութիւններու պայքարը կը խոստանայ շատ բուռն ըլլալ։ Մ. Կրէքով եւ Մ. Բատուլաւով համաձայնած են Պուլկարիոյ մէջ պոպոյտի ելլել եւ ժողովրդին ատենախօսել ի նպաստ իրենց քաղաքական կուսակցութեան ընտրելիներուն եւ ընդդէմ Սթայլիեան եւ Զանքովեան կուսակցիներուն։

Հինգշաբթի մեռաւ Փրոֆ. Եօաննէս Արիսթոքլէս, որ երեսուն տարիէ ի վեր իմաստասիրութիւն կը դասախօսէր Ֆէնէրի Յուսաց վարժարանին մէջ։ Իր մահուամբ ծանր կորուստ կը կրէ Յոյն ժողովուրդը։ Թաղումը շաբաթ տեղի ունեցաւ Ֆէնէրի Յուսական վարժարանին ծախքով։

Հինգշաբթի գիշեր Էտիքնէի Ալիփաշա շուկային մէջ տասնեւմէկ խանութ այրեցան։

Հինգշաբթի Պուլսոյ հեղեմագետ ատենին առջեւ դատուեցաւ Ապուրկալաֆար էֆ., որ ամբաստանուած էր թէ տարի մը առաջ սպաննած է Մանուէլ Մանուէլեան եւ Արտաշէս Պոտուրեան երկու Հայ վաճառականները։ Դատարանը յանցաւոր գտաւ զայն, բայց հասկցաւ թէ այդ մարդիկն սպաննած է անձնապաշտպանութեան համար։ Ուստի դատապարտեց զայն մէկուկէս տարուան բանտարկութեան, երկու ոսկու տուգանքի եւ օստիկանային հնգամեայ հսկողութեան։

Հիճապի կուսակալը Մարտ 13/23 թուականով կը հեռագրէ թէ անգործութիւն կը տիրէ բովանդակ կուսակալութեան մէջ եւ թէ ոչ ուրեք կայ Կայս. բաղձնաց հակառակ ընթացք։

Շանթ է Վալէօնի Ընկերութիւնը շաբաթ ունեցաւ յատուկ ընդհանուր ժողով մը, ուր որոշուեցաւ լքանել իր պայմանագրով երկաթուղի խորհուրդը եւ լուծել ընկերութիւնը։ 20,000 ոսկի յատկացուց բաժնեւորու համար իր 36 պաշտօնականներուն, որոնք տարիներէ ի վեր իր ծառայութեան մէջ կը գտնուին եւ հիմա յանկարծ պիտի առձաձաձաւնան։ Բաւաւում պիտի կառարուի ինկատ առնելով անոնց իւրաքանչիւրին պաշտօնավարութեան տեւողութիւնը եւ կարողութեան աստիճանը։ Ընկերութեան զրամները պիտի բաւեն բոլոր պարտքերը վճարելու եւ յաւելուածական փոքրիկ շահաբաժինով մը բաժնէտէրերուն վերադարձնելու այն ամբողջ գումարը զոր տուած են անոնք։

Անցեալ հինգշաբթի գիշեր սոսկալի փութորիկ մը ծառեր եւ տուններու տանիքներու ցանկապատեր տապալեց Սֆիրայի մէջ։

Աթաբա գետին երկաթեայ կամուրջը, որմէ պիտի անցնի իւրաքանչիւր չոգենաւը, Ամերիկայի Ֆիլատէլֆիա քաղաքին մէջ շինուեցաւ։ Իր 330 մետր երկայնութիւն ունի, եւ յանձնարարութեան ընդունուելէն ետքը եօթը շաբթուան մէջ լինցաւ եւ նաւ դրուեցաւ։ Եզրագոտ զրկուելու համար։ Ամերիկեան ճարտարագէտներ զրկուած են զայն իր տեղն հաստատելու համար։

Պատրիարքարանի Կրօնական ժողովը որոշեց Մեք. Հալլէ Դուռնալի խորագրով շրջաբերական մը զրկել մայրաքաղաքին եւ գաւառներու բոլոր եկեղեցիներուն։ — Հինգշաբթի աղգային մեծանուն դատարակ ու գրագէտ Ռէթէօս Պէրպէրեան էֆ.ի տնուսինը մեռաւ երկարատեւ հիւանդութենէ մը եւ ուրբաթ յուղարկաւորներու հոծ եւ ընտիր քաղմութեան մը ներկայութեամբ թաղուեցաւ։ Իւսկիւտարի Հայոց գերեզմանատան մէջ։ — Կ. պոլսոյ Ե. Ք. Ընկերակցութեան կիրակի օրուան եռամսեայ Ընդհ. ժողովին այնակի հասցով (453 դահ.) Վանայ կարօտեալներուն յատկացուեցաւ։

